

PROSOPON

NR 1/2012

[s. 171-183]

Олена А. Дакі

Просторова диференціація ботанічної лексики українських південнобессарабських говірок

The spatial differentiation of botanical vocabulary of the Ukrainian South-Bessarabia dialects

Keywords: *Bessarabian dialects, Ukrainian dialects, spatial differentiation, botanical vocabulary*

Найточнішою формою експлікації діалектного матеріалу простеження динаміки мовних елементів у просторі залишається лінгвістична карта. Враховуючи те, що одним із завдань вивчення ареалу межиріччя Дністра та Дунаю є взаємодія діалектних мов, актуальною постала потреба у створенні полімовного лінгвістичного атласу.

Перспективи реалізації цієї ідеї полягають у просторовій співвідносності одиниць різних діалектних мов та у встановленні векторів міждіалектних впливів. Досі картографічно були відтворені українські (1), болгарські (2-3), східнороманські говірки (4-9) цього ареалу, проте матеріал для різних атласів був зібраний за незіставними програмами без належної уваги до окремих тематичних груп лексики. П.Ю. Грищенко наголошує на важливості скоординованого, „на підставі єдиної програми і теоретичних засад обстеження говірок усіх мов, які функціонують у цьому ареалі” (10, 11). У межах цієї програми здійснено картографування українських південнобессарабських говірок, зокрема фітономінації – „Атлас ботанічної лексики українських південнобессарабських говірок” (76 лексичних карт).

На підставі обстеження 60 українських говірок, а також для зіставлення – 2 російських, 2 болгарських, 2 румунських говірок, зібрано матеріал про номінацію фітооб'єктів у говірках межиріччя Дністра та Дунаю.

Укладені карти „Атласу ботанічної лексики українських південнобессарабських говірок” засвідчили, що просторова поведінка є різнотипною. За характером просторової поведінки виділяються кілька груп назв: назви, які поширені у всіх говірках, не варіюються на лексичному рівні (можуть мати фонетичні варіанти); назви, які мінімально здиференційовані; назви, які мають значну кількість міжговіркових відповідників.

До групи назв, які наявні в усіх говірках, і які не варіюються на рівні лексичному (можуть мати фонетичні варіанти), в основному, належать назви загальновідомих культивованих рослин (зернових, технічних, бобових культур, овочів, плодових дерев, ягід): *пше^нниця* ‘пшениця звичайна’, *йач^м’ін* ‘ячмін’, *овес* ‘овес’, *гречка* ‘гречка’, *в’іка* ‘вика’, *мак* ‘мак’, *ко^нопл’а* ‘коноплі’, *го^рох* ‘горох’, *кормовий бур’ак* ‘кормовий буряк’, *чорна ред’ка* ‘редька’, *ред’иска* ‘редиска’, *капуста* ‘капуста’, *часник* ‘часник’, *хрін* ‘хрін’, *табак* ‘тютюн’, *салат* ‘салат’, *петрушка* ‘петрушка’, *дин’а* ‘диня звичайна’ *кабачки* ‘кабачки’, *груша* ‘груша’, *вишн’а* ‘вишня’, *персик* ‘персик’, *виноград* ‘виноград’, *малина* ‘малина’, *йежев’іка* ‘ожина’, *клубн’іка* ‘полуниця’, *ч’ерн’іка* ‘чорниці’; деякі загальні ботанічні назви, назви частин рослин, назви декоративних рослин: *зерно* ‘обмолочені злакові культури’, *сорт* ‘сорт культури’, *росада* ‘розсада’, *со^лмома* ‘сухе стебло злакових рослин без плодоносної частини’, *сте^рн’а* ‘залишки скошених стебел злакових, що лишаються на полі’, *го^лоука часни^кку* ‘головка часнику’, *йач^м’ін* ‘зерно ячменю’, *овес* ‘зерно вівса’, *гречка* ‘зерно гречки’, *вусики* ‘маленькі вусики огірків’, *йаблуко* ‘плід яблуні’, *п’ізн’а картошка* ‘пізня картопля’, *ран’а слива* ‘рання слива’, *п’ізн’а слива* ‘пізня слива’, *ран’а абрикоса* ‘рання абрикоса’, *п’ізн’а абрикоса* ‘пізня абрикоса’, *м’ід’ія* ‘сорт винограду Лідія’, *роза* ‘троянда’, *ф’ікус* ‘фікус’.

До цієї ж групи належать флорономени некультивованих рослин (частіше назви дикорослих трав, дикорослих дерев та їх частин, мікономени, рідше загальні ботанічні назви та номени на позначення періодів росту рослин): *чистотіл* ‘чистотіл’, *в’ін’ача* ‘нехворощ’, *ландиш* ‘конвалія’ (ландиши), *барв’інок* ‘барвінок малий’, *ло^бода* ‘лобода’, *сосна* ‘сосна’, *дуб*

‘дуб’, ‘йасен’ ‘ясен’, ‘клен’ ‘клен’, ‘липа’ ‘липа’, ‘береза’ ‘береза’, ‘акація’ ‘акація’, ‘калина’ ‘калина’, ‘обліпиха’ ‘обліпиха’, ‘каштан’ ‘каштан’, ‘хміль’ ‘хміль звичайний’, ‘терен’ ‘терен’, ‘білий гриб’ ‘білий гриб’, ‘лисичка’ ‘лисичка справжня’, ‘сироїжки’ ‘сироїжки’, ‘груздь’ ‘груздь’, ‘мухомор’ ‘мухомор червоний’, ‘гілка’ ‘гілка листяного та хвойного дерев’, ‘голки’ (‘голки’) ‘шпильки хвойного дерева’, ‘шишка’ ‘плід хвойних’, ‘дупло’ ‘дупло’, ‘жолуд’ ‘плід дуба’, ‘сіно’ ‘скошена і висушена трава, яка йде на корм худобі’, ‘дерево’ ‘дерево (загальна назва)’, ‘гриби’ ‘загальна назва грибів’, ‘грибниця’ ‘сітка коренів’, ‘цвітіння’ ‘стан цвітіння квітів і дерев.’

Існує група флорономенів, що мають незначну кількість дублетів та високу функціональну активність (тобто поширені майже на всій території). Мінімальна диференціація зумовлена наявністю 2–3 міждіалектних відповідників як маніфестантів певної семми у межах дослідженого ареалу.

Так, по два репрезентанти мають семми із лексико-семантичної групи (далі ЛСГ) “Культивовані рослини”: ‘стебло (загальна назва)’, ‘дрібне бадилля злакових’, ‘колосок жита, пшениці, ячменю’, ‘загальна назва однієї зернини’, ‘остюк, довгий щетинистий вусик на колосковій лусці пшениці, жита, ячменю’, ‘жито’, ‘зерно жита’, ‘пшениця, яка сіється і весною, і восени’, ‘твердий вид пшениці’, ‘зерно пшениці’, ‘просо’, ‘зерно проса’, ‘соняшникове насіння’, ‘зерно маку’, ‘стебло маку’, ‘зерно гороху’, ‘стиглий стручок гороху, квасолі, бобу’, ‘поле, з якого зібрано горох’, ‘квасоля’, ‘сахарна квасоля’, ‘морква’, ‘поле, з якого зібрано картоплю’, ‘помідори червоного кольору’, ‘рожеві помідори’, ‘пізні помідори’, ‘перець’, ‘червоний перець’, ‘стебло щавлю без листя’, ‘селера’, ‘баштан, поле на якому ростуть кавуни, дині, гарбузи’, ‘кавун’, ‘скибка кавуна’, ‘диня круглої форми’, ‘патисони’, ‘загальна назва фруктів’, ‘яблуня’, ‘сорт яблук *Семеренко*’, ‘плід вишні’, ‘шпанка’, ‘черешня’, ‘рання черешня’, ‘слива’, ‘агрус’, ‘смородина’, ‘сорт винограду *Молдова*’, ‘виноградна лоза’, ‘ягода’, ‘любисток лікарський’, ‘нарцис’, ‘петунія’, ‘великі хризантеми’, ‘герань’ (к. Герань), ‘китайська роза’, ‘стан зернових ‘викидає цвіт’”.

Із ЛСГ “Некультивовані рослини” по два маніфестанти представляють семми: ‘частина дерева, яка знаходиться в землі’, ‘частина дерева від землі до крони’, ‘дрібні сухі гілки (що лежать долі або зібрані для вогнища)’, ‘брунька на дереві’, ‘пень’, ‘сосновий ліс’, ‘загальна назва кори’, ‘велика і товста гілка’, ‘листя, що росте на гілках дерев’, ‘ялина’, ‘березовий ліс’,

‘осика’, ‘тополя’, ‘цвіт тополі’, ‘верба’, ‘глід’, ‘шапка гриба’, ‘ніжка гриба’, ‘корінь гриба’, ‘повитиця польова’, ‘жовтий осот польовий’, ‘буркун’, ‘лопух’, ‘неродюча шовковиця’, ‘плід каштана’, ‘вішанки’, ‘маслята’.

Седеми ЛСГ “Культивовані рослини”, що мають по три репрезентанти: ‘всі нескошені злакові культури’, ‘осінні посіви зернових культур’, ‘підсів озимих весною, коли ті рідко зійдуть’, ‘кукурудзяний початок із зерном’, ‘процес їсти насіння соняшника’, ‘поле, з якого зібрано соняшники’, ‘насіння конопель’, ‘сухе бадилля гороху’, ‘нут’, ‘буряк’, ‘маленькі ‘очки’ на моркві’, ‘картопля’, ‘цибуля’, ‘цибуля, яку садять цибулинками’, ‘корч цибулі’, ‘качан капусти’, ‘огірок’, ‘плід помідорів’, ‘молдавський перець’, ‘кріп’, ‘гарбуз’, ‘кавун з зеленою шкіркою’, ‘диня з порепаною шкіркою’, ‘насіння фруктових дерев, ягідних культур’, ‘щеплене дерево’, ‘дикоросла груша’, ‘дика вишня’, ‘жовта черешня’, ‘червона черешня’, ‘дрібна слива’, ‘дика абрикоса’, ‘сорт винограду *Зайбер*’, ‘сорт винограду *Баку*’, ‘виноградне супліддя’, ‘нагідки’, ‘тюльпан’, ‘каланхое’, ‘олеандр’.

По три маніфестанти мають семеди ЛСГ “Некультивовані рослини”: ‘усі гілки дерева разом’, ‘молоде посаджене дерево’, ‘засохле стояче дерево’, ‘маточкові сережки верби’, ‘біла акація’, ‘горіх грецький’, ‘череда’, ‘калачики непомітні’, ‘березка польова’, ‘кульбаба лікарська’, ‘зірочник середній’, ‘цикорій дикий’, ‘стебло квітки, трави’, ‘безсмертники однорічні’, ‘васильки справжні’, ‘очерет звичайний’, ‘молочай’, ‘софора’, ‘бліда поганка’.

Наявні флорономени із значною кількістю ареальних опозитів на позначення однієї семеди та великою кількістю дублетів у межах говірки. Функціонування розгалужених синонімічних рядів флороназв у межах говірки демонструють карти: “Стебло, з якого знято урожай, сухе бадилля соняшника”, “Зрізане листя буряків”, “Зрізане листя моркви”, “Сухе бадилля картоплі”, “Сухе бадилля баштанних культур”, “Кукурудза”, “Рильця – волосяний покрив качана кукурудзи”, “Алое деревовидне”, “Алое”, “Якірці сланкі”, “Листя молоді цибулі, часнику”, “Листя буряків, що росте”, “Баклажан”.

Диференціація флорономенів визначається кількістю маніфестантів певної семеди. Так, незначна диференціація констатована в тих випадках, коли семема репрезентована 5 – 6 номінативними одиницями, до таких належать семеди ЛСГ “Культивовані рослини”: ‘зерно на корм худобі’ має 5

маніфестантів, 'змішаний посів пшениці з ячменем', 'колосок вівса', 'стебло, що росте (на корені), злакових рослин', 'процес проростання в землі колоскових', 'поява сходів, перші ростки колоскових, що з'явилися над землею', 'період цвітіння колоскових', 'проростання зерна кукурудзи в землі', 'мак, який сам насівається', 'сухе бадилля маку', 'люцерна', 'недозріла кукурудза', 'стебло квасолі', 'сухе бадилля квасолі', 'ряба квасоля', 'сукупність всіх городніх культур', 'листя капусти, буряків, що залишаються на ділянці після збирання врожаю', 'картопля, спеціально відібрана для садіння', 'картопля, період дозрівання якої становить сорок днів', 'рання картопля', 'болгарський перець', 'серцевина качана', 'коріння з листям, що залишається на грядці, коли зберуть капусту', 'насіння гарбузів', 'середина розрізаного кавуна', 'насіння кавуна', 'насіння кабачків', 'сорт дині *Колгоспниця*', 'насіння дині', 'столові кабачки', 'плоди, які самі обпадають з дерева', 'царська корона', 'чорнобривці', 'жовті набиті чорнобривці', 'сорт винограду *Гібрид 1001*', 'весняні посіви зернових культур', 'сходи озимих культур', 'сходи ярових культур', 'стан хліба 'викидає цвіт', 'легке, неповне зерно', 'змішаний посів жита з ячменем', 'поле, з якого зібрано урожай жита', 'поле, з якого зібрано гречку', 'поле, з якого зібрано просо', 'поле, з якого зібрано буряки', 'частина городу, де ростуть овочі', 'місце, де ростуть огірки', 'кукурудза', 'соняшник', 'головка соняшника', 'стебло соняшника', 'цукровий буряк', 'серцевина моркви', 'стебло моркви з квітками', 'листя моркви', 'зрізане листя моркви', 'лушпиння картоплі', 'зубки часнику', 'два огірки, що зрослися разом', 'довгаста диня', 'крупна слива', 'зів лева', 'іпомея', 'півники', 'зігокактус усічений'; незначна кількість сем ЛСГ "Некультивовані рослини": 'суріпиця звичайна', 'подорожник', 'чебрець звичайний', 'пасльон чорний'.

Помірна диференціація характерна для семем, які репрезентовані 7 – 10 маніфестантами, це семемі ЛСГ "Культивовані рослини": 'квашені овочі', 'поява сходів', 'недозрілий хліб (жита, пшениці, вівса)', 'особливий посів жита з пшеницею', 'поле, з якого зібрано ячмінь', 'поле, з якого зібрано урожай вівса', 'колосок гречки', 'пшениця безоста', 'стебло гороху', 'сухі порожні стручки бобових культур', 'кукурудзяний початок без зерна (обтереблений качан)', 'сухе бадилля соняшника', 'листя буряка', 'зрізане листя буряків', 'насінний пагін цибулі', 'квіточка без зав'язі', 'сорт помідор *Волове око (серце)*', 'довгий перець із зовнішнім зігнутих кінцем', 'проста

дрібна вишня', 'алоє', 'дикий виноград', 'бруньки на виноградній лозі', 'місце біля хати, де садять квіти', 'кавун з білою шкіркою', 'бокова тоненька ниточка на моркві', 'стебло та листя картоплі', 'сухе бадилля картоплі', 'відростки картоплі', 'процес виникнення відростків на картоплі', 'цибуля, яку сіють насінням', 'зерно найвищої якості, дорідне, хорошого обмолоту', 'дрібне зерно', 'змішане з половиною, не провіяне зерно', 'біла квасоля', 'лушпиння цибулі', 'бадилля огірка', 'баклажан', 'хвостик кавуна', 'жоржина', 'майоран', 'сухе стебло кукурудзи, яке залишається після того, як його згдували тваринам', 'остиста пшениця', 'поява колосків', 'поява зерна', 'осередок в кісточці абрикоси', 'кавун з рябою шкіркою', 'етап дозрівання колоскових', 'запалене сонцем зерно', 'озима форма пшениці', 'залишки зжатих стебел соняшника', 'озимий часник', 'квасоля, яка в'ється', 'кавун з темною шкіркою', 'сухе бадилля огірків', 'стебло баштанних культур', 'чубук'; ряд сем ЛСГ "Некультивовані рослини": 'мишій', 'спориш', 'полин гіркий', 'кістка горіха', 'щавель кінський', 'пирій повзучий', 'ромашка непахуча', 'верхня, м'яка шкаралупа волоських горіхів'.

Досить виразна диференціація спостерігається, коли семема представлена 11 – 27 назвами, це, зокрема, семими ЛСГ "Культивовані рослини": 'поле, з якого зібрано урожай пшениці', 'формування качана', 'бадилля кукурудзи', 'осередок в насінні соняшника', 'сухе бадилля баштанних культур', 'щавель кінський', 'лушпиння з насіння соняшника', 'колосок проса репрезентують', 'суцвіття кукурудзи у вигляді мітелочки з пилком на вершині стебла', 'залишки зжатих стебел кукурудзи, що залишаються на полі', 'овоч, спеціально посаджений для одержання насіння', 'листя молоді цибулі, часнику', 'огірок, залишений на насіння', 'чорна головка стрілки цибулі', 'яровий часник', 'дрібні помідори', 'соусний кабак', 'поява стебла колоскових', 'волосяний покрив качана кукурудзи', 'стебло кукурудзи', 'слива продовгуватої форми синього кольору', 'період випускання приймочок', 'зерно кукурудзи', 'квасоля, що не в'ється', 'сухе листя кукурудзи, яке знімають з качанів', 'зелене листя на качанах з кукурудзи', 'левкой', 'сорго розлоге', 'стан кукурудзи 'викидає цвіт'; семи ЛСГ "Некультивовані рослини": 'м'ята перцева', 'кучерява м'ята', 'ромашка лікарська', 'зерно з горіха', 'болиголов плямистий', 'плід акації', 'грицики

звичайні', 'деревій звичайний', 'нетреба звичайна', 'якірці сланкі', 'портулак городній', 'чина бульбиста', 'кропива жалка'.

Зауважимо, що в Атласі української мови (1) семема 'кропива (*Urtica* L.)' представлена у дослідженому ареалі 2 лексемами: *кропи\ва*, *жало\ва* та фонетичними, акцентними варіантами: *крапи\ва*, *кро\пива*, *кра\пива*, *кра\п'іва*, *жаллива*; семема 'гичка (буряків)' – 3 лексемами: *гичка*, *бур'а\чин:а* (*бур\а\чин:а*), *с\векла*, семема 'картоплиння' – 4 лексемами: *картоп\лин':а*, *гичка*, *бот\ва*, *бадил':а*, семема 'сочевиця (*Lens Adans*)' – лексемою *соче\виц'а* (*шоче\виц'а*, *че\че\виц'а*), семема 'житнище (поле з-під жита)' – 4 лексемами: *житнишче*, *житнис\ко*, *стеч\н'а*, *о\зимишче*, семема 'наливається (про колосся)' – лексемами: *нали\вайіц':а*, *нали\вайе*, *наби\райіц':а*, *наби\райе*, семема 'красується (про жито)' – 3 лексемами: *кра\суійіц':а*, *кв'і\туїе*, *цв'і\те*, семема 'руна (озимі сходи)' – лексемами: *скара\да*, *о\зимина* (*озими\на*), *о\зимка*, *о\зима*, *с\ходи*. Розбіжність у кількості маніфестантів цих семем в Атласі української мови (АУМ) та в Атласі ботанічної лексики українських південнобессарабських говірок (АБЛУПГ) зумовлена ширшою мережею обстежених населених пунктів в АБЛУПГ та докладнішим питальником, наприклад: в АУМ картографовано семему 'гичка (буряків)', а в АБЛУПГ представлено карти 'листя буряків, що росте', 'зрізане листя буряків'.

У досліджених говірках також фігурують полісемантичні флорономени, як-от: *хл'іб* 'загальна назва всіх нескошених злакових культур', 'харчовий продукт, випечений з борошна', 'загальна назва скошених і необмолочених злакових культур', *йягода* 'ягода', 'плід вишні', *сорт* 'сорт злакових культур', 'сорт городніх культур', 'сорт винограду', 'сорт городніх культур', 'сорт баштанних культур', 'сорт фруктових дерев', *стебло* 'стебло (загальна назва)', 'стебло, що росте (на корені), злакових рослин', 'стебло щавлю без листя', *о\зимина* 'осінні посіви зернових культур', 'сходи озимих культур', *ж\н'ів'е* 'поле, з якого зібрано урожай пшениці', 'поле, з якого зібрано ячмінь', 'поле, з якого зібрано урожай вівса', 'поле, з якого зібрано просо', *йяблуко* 'яблуня', 'плід яблуні', *виног\рад* 'виноград', 'виноградник', *ка\чан* 'кукурудзяний початок із зерном', 'качан капусти', 'серцевина качана', 'кукурудзяний початок без зерна', *ко\ч'е\ришка* 'кукурудзяний початок без зерна', 'коріння кукурудзи', 'багато обтерблених качанів', 'нижня частина стебла капусти з коренем', 'залишки зжатих стебел кукурудзи, що залишаються на полі', 'серцевина качана капусти', *кашка* 'суцвіття

кукурудзи у вигляді мітелочки з пилком на вершині стебла', 'волосяний покрив качана кукурудзи', 'осередок в насінні соняшника', 'осередок в кісточці абрикоси', 'плід акації', 'зерно з горіха', 'булка 'осередок в насінні соняшника', 'осередок в кісточці абрикоси', 'бруньки на виноградній лозі', 'зерно з горіха', 'бубочка 'осередок в насінні соняшника', 'одна виноградина', 'гога 'осередок в насінні соняшника', 'осередок в кісточці абрикоси', зерно 'обмолочені злакові культури', 'загальна назва скошених і необмолочених злакових культур', 'осередок в насінні соняшника', 'панка 'осередок в насінні соняшника', 'осередок в кісточці абрикоси', 'вусик 'остюк, довгий щетинистий вусик на колосковій лусці пшениці, жита, ячменю', 'маленькі вусики огірків', 'вусик на стеблі кавуна', 'головня колоскових', 'головня кукурудзи', 'зона 'головня колоскових', 'головня кукурудзи', 'сажа 'головня колоскових', 'головня кукурудзи', 'сажка 'головня колоскових', 'головня кукурудзи', 'цибуля 'цибуля', 'клівія', 'лушпайки 'зелене листя на качанах з кукурудзи', 'сухе листя кукурудзи, яке знімають з качанів', 'мітелка 'суцвіття кукурудзи у вигляді мітелочки з пилком на вершині стебла', 'колосок проса', 'волоток 'колосок проса', 'суцвіття кукурудзи у вигляді мітелочки з пилком на вершині стебла', 'жито 'жито', 'зерно жита', 'пшениця 'пшениця', 'зерно пшениці', 'ячмінь 'ячмінь', 'зерно ячменю', 'овес 'овес', 'зерно вівса', 'гречка 'гречка', 'зерно гречки', 'стебло кукурудзи', 'бадилля кукурудзи', 'бадилля кукурудзи', 'листя буряка', 'листя моркви', 'стебло та листя картоплі', 'бадилля огірка', 'стебло баштанних культур', 'батва 'листя буряка', 'листя капусти, буряків, що залишаються на ділянці після збирання врожаю', 'листя моркви', 'стебло та листя картоплі', 'бадилля огірка', 'листя буряка', 'листя моркви', 'стебло та листя картоплі', 'вусик на стеблі кавуна', 'хвостик кавуна', 'листя огірка', 'стебло баштанних культур', 'листя буряка', 'стебло та листя картоплі', 'бадилля огірка', 'стебло баштанних культур', 'листя огірка', 'стебло та листя картоплі', 'стебло баштанних культур', 'рання картопля', 'рання капуста', 'ранні помідори', 'рання вишня', 'репанка 'сорт картоплі з потрісканою шкіркою', 'диня з порепаною шкіркою', 'стебло 'стебло кукурудзи', 'стебло зернових', 'стебло маку', 'соняшник 'соняшник', 'соняшникове насіння', 'осередок в насінні соняшника', 'насіння конопель', 'овоч, спеціально посаджений для одержання насіння',

‘стебло моркви з квітками’, ‘насіння цибулі’, *тешч’ін йа’зик* ‘геліоцерус прекрасний’, ‘гемантус білоквітковий’, ‘сансевієрія’, *сто’м’етні’ік* ‘алоє’, ‘алоє деревовидне’, ‘каланхоє’, *с’ємочки* ‘соняшник’, ‘соняшникове насіння’, ‘цибуля, яку сіють насінням’, *семе’на* ‘зерно, залишене на насіння’, ‘насіння конопель’, ‘овоч, спеціально посаджений для одержання насіння’, ‘стебло моркви з квітками’, ‘насіння цибулі’, *семе’ник* ‘стебло моркви з квітками’, ‘огірок, залишений на насіння’, *ш’м’анка* ‘головка соняшника’, ‘шапка гриба’, *го’моўка* ‘головка соняшника’, ‘чорна головка стрілки цибулі, в якій міститься насіння’, ‘качан капусти’, *шкара’лупа* ‘лушпиння з насіння соняшника’, ‘лушпиння картоплі’, ‘лушпиння цибулі’, ‘кістка горіха’, ‘верхня, м’яка шкаралупа волоських горіхів’, *шелу’ха* ‘лушпиння з насіння соняшника’, ‘сухе листя кукурудзи, яке знімають з качанів’, ‘лушпиння цибулі’, *луш’пайки* ‘лушпиння з насіння соняшника’, ‘сухе листя кукурудзи, яке знімають з качанів’, ‘зелене листя на качанах з кукурудзи’, ‘лушпиння картоплі’, ‘лушпиння цибулі’, *луш’пина* ‘лушпиння з насіння соняшника’, ‘лушпиння картоплі’, *луш’пин’а* ‘лушпиння з насіння соняшника’, ‘лушпиння цибулі’, ‘лушпиння картоплі’, ‘лушпиння цибулі’, *г’рона* ‘виноградне суліддя’, ‘плід калини’, ‘плід акації’, *мак* ‘мак’, ‘дикий мак’ ‘зерно маку’, *ди’кун* ‘дикий мак’, ‘дикий виноград’, *дичка* ‘дика морква’, ‘дикоросла яблуня’, ‘дикоросла груша’, ‘проста дрібна вишня’, ‘дика вишня’, ‘дикий виноград’, *ди’кар* ‘дикоросла яблуня’, ‘дикоросла груша’, ‘дикий виноград’, *вишн’а* ‘вишня’, ‘плід вишні’, *со’мома* ‘сухе стебло злакових рослин без плодоносної частини’, ‘сухе бадилля маку’, *го’рох* ‘горох’, ‘зерно гороху’, *фа’сол’а* ‘квасоля’, ‘зерно квасолі’, *воло’кно* ‘волосяний покрив качана кукурудзи’, ‘бокова тоненька ниточка на моркві’, *мор’ква* ‘серцевина моркви’, ‘морква’, *глас’ки* ‘маленькі ‘очки’ на моркві’, ‘бруньки на виноградній лозі’, *ючки* ‘маленькі ‘очки’ на моркві’, ‘бруньки на виноградній лозі’, *в’ічка* ‘відростки картоплі’, ‘маленькі ‘очки’ на моркві’, ‘бруньки на виноградній лозі’, *кар’тошка* ‘картопля’, ‘одна картоплина’, *ци’бул’а* ‘цибуля’, ‘одна цибулина’, *по’м’ідор* ‘помідор’, ‘плід помідорів’, *корч* ‘одне гніздо картоплі’, ‘корч цибулі’, ‘кущ помідорів’, *кушч* ‘одне гніздо картоплі’, ‘корч цибулі’, ‘кущ помідорів’, *куст* ‘одне гніздо картоплі’, ‘кущ помідорів’, *май’ка* ‘сорт капусти’, ‘сорт картоплі’, *бакла’жани* ‘баклажан’, ‘дрібні помідори’, *курку’души* ‘дрібні помідори’, ‘плід аличі’, *ци’бух* ‘чорна головка стрілки цибулі, в якій міститься насіння’, ‘виноградний хмиз’, ‘суха лоза з якої плели

кошики', 'чубук', *тра\ва*, *т\равка*, *травичка* 'рослина з м'якими пагінцями, які не дерев'яніють', 'трав'яниста рослина, назва якої невідома респондентам', 'різноманітні рослини', 'зелений покрив землі з різноманітних рослин', 'трав'яниста рослина, що не культивується людиною, але росте в посівах культурних рослин, на необроблюваних землях', 'лікарські рослини', 'настій, відвар з лікарських рослин', *бур\іан*, *сор\н'ак* 'трав'яниста рослина, що не культивується людиною, але росте в посівах культурних рослин, на необроблюваних землях', 'трав'яниста рослина, назва якої невідома респондентам', *к\в'ітка*, *ц\в'іток*, *к\в'іточка*, *ц\в'іточ'ек* 'трав'яниста рослина, що має на кінці стебла утворення, яке складається із серцевини і пелюсток навколо неї', 'городня квітка', 'частина рослини, що виростає на кінці стебла або гілки', *мох* 'зозулин льон звичайний' та 'сфагнум дібровний'.

Функціонують семема, які мають репрезентанти не в усіх говірках, що, очевидно, пов'язано з відсутністю реалій або з їх незнанням респондентами. Так, семема 'свинорий пальчатий' маніфестована у 27 гов., 'барвінок малий' у 52 гов., 'меліса' у 48 гов., 'латаття біле' у 19 гов., 'рогіз широколистий' у 58 гов., 'розхідник звичайний, будра пліщовидна' у 30 гов., 'гірчак зміїний' у 23 гов., 'хвоц польовий' у 40 гов., 'блекота чорна' у 37 гов., 'кропива глуха біла' у 11 гов., 'кропива дводомна' у 51 гов., 'собача кропива звичайна' у 47 гов., 'полин звичайний, чорнобил' у 45 гов., 'пижмо звичайне' у 31 гов., 'боже дерево' у 44 гов., 'підбіл звичайний' у 44 гов., 'коров'як, ведмеже вухо' у 35 гов., 'котяча м'ята справжня (котовник, лимонна м'ята)' у 42 гов., 'ясен' у 45 гов., 'берест' у 38 гов., 'жовта акація' у 48 гов., 'рожева акація' у 7 гов., 'гледичія колюча' у 54 гов., 'маслинка' у 54 гов., 'опеньки' у 42 гов., 'головня колоскових' у 51 гов., 'дикий овес' у 35 гов., 'головня кукурудзи' у 58 гов., 'конюшина' у 42 гов., 'рапс' у 59 гов., 'чорна квасоля' у 21 гов., 'коричнева квасоля' у 26 гов., 'сочевиця' у 37 гов., 'дика морква' у 23 гов., колосок гречки у 22 гов., 'назва картоплі, вегетативний період якої припадає на травень' у 49 гов., 'біла картопля' у 55 гов., 'жовта картопля' у 50 гов., 'синя картопля' у 17 гов., 'сорт картоплі синьголазка' у 53 гов., 'картопля з шкіркою темно-синього кольору' у 34 гов., 'картопля, шкірка якої світлого кольору з рожевими плямами' у 8 гов., 'картопля з потрісканою шкуринкою' у 52 гов., 'рання капуста' у 56 гов., 'пізня капуста' у 57 гов., 'середня капуста' у 46 гов.,

‘цвітна капуста’ у 32 гов., ‘червонокачанна капуста’ у 33 гов., ‘маленький огірочок з квіточкою’ у 57 гов., ‘жовті помідори’ у 51 гов., ‘ранні помідори’ у 55 гов., ‘сорт помідорів *Мікадо*’ у 44 гов., ‘солодкий перець’ у 59 дослідж. гов., ‘гіркий перець’ у 59 гов., ‘круглий перець’ у 55 гов., ‘білий (жовтий) перець’ у 59 гов., ‘зелений перець’ у 59 гов., ‘білий гарбуз’ у 59 гов., ‘гарбуз з жовтою шкіркою’ у 49 гов., ‘гарбуз з червоною шкіркою’ у 50 гов., ‘середній кавун’ у 42 гов., ‘пізній кавун’ у 58 говірках, ‘вусик на стеблі кавуна’ у 59 гов., ‘кормові кабачки’ у 54 гов., ‘рання вишня’ у 56 гов., ‘розова черешня’ у 44 гов., ‘плід черешні темного кольору’ у 51 гов., ‘пізня черешня’ у 59 гов., ‘синя слива’ у 57 гов., ‘жовта слива’ у 43 гов., ‘червона слива’ у 44 гов., ‘мірабеля’ у 58 гов., ‘алича’ у 58 гов., ‘мальва’ у 54 гов., ‘настурція лікарська’ у 48 гов., ‘нічна красуня’ у 54 гов., ‘дрібні хризантеми, які цвітуть до морозів’ у 48 гов., ‘алое деревовидне’ у 55 гов., ‘бальзамін’ у 39 гов., ‘геліоперус прекрасний’ у 12 гов., ‘гемантус білоквітковий’ у 46 гов., ‘клівія’ у 53 гов., ‘сансевірія’ у 38 гов., ‘сорт винограду *Каберне*’ у 53 гов., ‘сорт винограду *Кудрік*’ у 56 гов., ‘сорт винограду *Аліготе*’ у 51 гов., ‘сорт винограду *Дамські пальчики*’ у 53 гов., ‘сорт винограду *Дністровський*’ у 58 гов., ‘сорт винограду *Ізабелла*’ у 59 гов., ‘сорт винограду *Кутузовський*’ у 5 гов., ‘сорт винограду *Магарач*’ у 50 гов., ‘сорт винограду *Мускат*’ у 42 гов., ‘сорт винограду *Новак*’ у 19 гов., ‘сорт винограду *Одеський*’ у 39 гов., ‘сорт винограду *Ркацителі*’ у 45 гов., ‘сорт винограду *Совіньйон*’ у 40 гов., ‘сорт винограду *Тарас*’ у 38 гов., ‘сорт винограду *Тірас*’ у 4 гов., ‘сорт винограду *Шасла*’ у 55 гов., ‘сорт яблук *Білий налив*’ у 58 гов., ‘сорт яблук *Ріхард*’ у 29 гов., також ін. сорти та види культивованих рослин.

Існують лексичні вкраплення у кількох чи в одній говірці на тлі поширення інших лексем. Наприклад, на фоні основних репрезентантів семи ‘звіробій’ виділяються локативи *свир’їлбой*, *пожарн’їца*, для семи ‘буркун’ – *дон’їк*, для ‘повитиця польова’ – *л’їана*, для ‘собача кропива’ – *кропива*, *собача м’ата*, для ‘череда’ – *їд’їца трава*, *собачки*, для ‘цикорій дикий’ – *цикорій*, *петровий бат’їг*, *мижит’їв бат’їх*, для ‘подорожник’ – *бол’їшой подорожн’їк*, *їжил’ник*, *їжилава* *їбабка*, для ‘калачики непомітні’ – *їбанка*, для ‘плющ’ – *їдикий виноґрад*, *п’їлушч’їк*, *їїун*, для ‘розхідник звичайний’ – *їм’атка*, *їдика* *їм’ата*, для ‘безсмертники однорічні’ – *схуоц’ве’т*, *гана’с’їїка*, для ‘очерет звичайний’ – *очерет*, *стух*, для ‘пирій повзучий’ – *їчортова трава*, *їїарба* *їтракулуй*, *їтирса*, *перел’їг*, *па’ражина*, *к’їренка трава*, *к’їреу*, для ‘мишії’ –

м'іш'ііа, лп'тучка, лпнка, ч'іп'л'ашка, ове'сике, 'кур'аче п'росо, для 'будяк акантовидний' – росто'ропша, чортопо'лох, велика кол'учка, для 'жовтий осот польовий' – су'сай, для 'молочай' – ка'к'іш, лан'т'уга, для 'перекотиполе' – чур'ман, для 'щавель' – боршчо'вий шча'вел', шча'вел' обикно'в'ен:ий, кис'лиц'а, для 'маточкові сережки верби' – 'мицки, для 'загальна назва всіх нескошених злакових культур' – хл'і'ба, 'нива, для 'остюк, довгий щетинистий вусик на колосковій лусці пшениці, жита, ячменю' – 'вусик, для 'серцевина качана' – ка'чанчик, коч'е'ришка, хр'ана, хр'ашч, для 'плід вишні' – 'іагода, для 'смородина' – по'р'ічка, для 'петунія' – грамо'фонч'іки, для 'тюльпан' – цибул'ка, для 'чорнобривці' – циген'куце, ци'ганочк'і, для 'герань' – лпнка, для 'дрібно бадилля злакових' – п'лава, для 'просо' – ма'лай, для 'зерно проса' – ма'лай, для 'буряк' – свек'ла, для 'цибуля' – лук, для 'любисток лікарський' – л'еуш'т'ан, для 'помідор' – то'мат, по'м'і'дора, петле'ж'іке, для 'кріп' – ма'рар, для 'баштан' – ба'х'ча, для 'гарбуз' – 'тиква, баш'тан, для 'дика абрикоса' – 'дзардзар'і, му'рел'і, для 'агрус' – кри'жовник, для 'одна виноградина' – 'зерно, 'бобочка, бо'б'іце.

Під час аналізу просторової поведінки ботанічної лексики південнобессарабських говірок виявлено наявність: флорономенів, які просторово не диференційовані, номінативних одиниць, які мінімально здиференційовані (2–3 дублети), назв флорооб'єктів, що максимально здиференційовані (з різним ступенем градації: незначна диференціація флорономенів характерна для семем, що репрезентовані 5–6 номенами, помірна диференціація – для семем із 7–10 маніфестантами, досить виразна диференціація – для семем із 11–27 репрезентантами). Існування просторово не диференційованих флорономенів зумовлене тим, що це давня загальновідома лексика, її функціонування підтримано літературним стандартом. Наявність флорономенів із значною кількістю ареальних опозитів пояснюється гетерогенністю говірок, які сягають різних наріч. Також відзначено полісемантичні флорономени, семемі, яким в окремих говірках притаманна нульова реалізація, лексичні вкраплення. Картографований матеріал демонструє, що на дослідженій території на основі інтеграційних (об'єднання ядер досліджуваних ареалів у суцільний ареал) та диференційних ознак (лексичні, словотвірні, граматичні, на

певних картах фонетичні опозити) можна виділити мікрозони. На цьому сфокусуємо увагу в наших подальших студіях.

Summary

In this article the author presents the Ukrainian South-Bessarabia dialects regarding botanical vocabulary and spatial diversity.